

Dr Franjo Kamenečki

Institut za ekonomiku poljoprivrede i
sociologiju sela Poljoprivrednog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

OSNOVNE TENDENCIJE I PROMJENE U IZVOZU VINOGRADARSKIH PROIZVODA

UVOD

Zato što se odvija izvan nacionalnih granica, izvoz predstavlja alociranu potrošnju, nasuprot kojoj se ostala potrošnja naziva »domaća«. U tom smislu izvoz se može tretirati kao dio ukupne potrošnje, zbog čega se i nalazi kao stavka u bilanci svakog prehrambenog proizvoda.

Porast ili pad izvoza zato se odražava na ukupnu potrošnju, odnosno bilancu proizvoda, a preko nje i na proizvodnju. Budući da ukupna potrošnja (i prema njoj po stavkama izražena bilanca) određuje potrebnu proizvodnju, to i tendencije kretanja i promjene u visini i strukturi izvoza proizvoda moraju biti obuhvaćene u projekcijama (planu) proizvodnje. To vrijedi bez obzira da li se radi o jednom prehrambenom proizvodu ili o skupini proizvoda jedne poljoprivredne grane. Na taj način izvoz postaje jedna od determinanti razvoja svake grane.

Ako se analiziraju prema proizvodima, tendencije kretanja izvoza mogu biti različite. Izvoz jednih proizvoda može rasti, drugih opadati, a raste li izvoz svih proizvoda neke grane, svaki od njih može imati različite stope rasta. Ukratko, analiziran prema proizvodima, izvoz se može sve više diverzificirati.

Diverzifikacija izvoza zahtijeva adekvatnu diverzifikaciju proizvodnje, odnosno diverzificirani razvoj neke poljoprivredne grane, u cilju njihova usklađivanja.

Usporedo s promjenama u volumenu i tempu svjetskog i regionalnog izvoza proizvoda, treba vršiti moguću preorijentaciju u proizvodnji i preradi. To posebno vrijedi za dugoročne tendencije i promjene u izvozu, koje se moraju obuhvatiti u izradi dugoročnih projekcija (planova) proizvodnje.

Zadatak je ovog rada da se ispituju osnovne tendencije i promjene u izvozu vinogradarskih proizvoda, tj. u izvozu vina, suhog i stolnog grožđa, i to u svijetu i u Europi, kako bi se dobila opća slika promjena, kao i u glavnim europskim zemljama da bi se dobio pregled tempa i načina njihova prilagođavanja općim promjenama. Tako je ujedno moguće dobiti osnovne odgovore o potrebnom općem usmjeravanju jugoslavenskog vinogradarstva i njegova izvoza, kao jedne od determinanti dugoročnog planiranja njegova razvoja.

U analizi smo obuhvatili razdoblje od 1951. do 1968. godine (do kada postoje objavljeni podaci).

I. OSNOVNE TENDENCIJE I PROMJENE U SVJETSKOM I EVROPSKOM VINOGRADARSKOM IZVOZU

a) Tendencije i promjene u svjetskom vinogradarskom izvozu

Svjetski vinogradarski izvoz od 1951. godine karakteriziraju velike promjene, ako se analizira po proizvodima. One su vidljive iz podataka tabele 1.

Izvoz vina rastao je do 1962. godine, a od tada ima tendenciju pada. Izvoz suhog grožđa sporo je rastao, a od 1962. godine stagnira. Od svih vinogradarskih proizvoda najbrže je rastao izvoz stolnog grožđa, i to u cijelom promatranom razdoblju.

Pad svjetskog izvoza vina od 1962. godine prvenstveno je uzrokovan padom izvoza iz Alžira (inače najvećeg svjetskog izvoznika), koji je, opet, uzrokovan padom francuskog uvoza.

Razlike u tempu rasta izvoza vidljive su iz indeksa po godinama i petogodišnjim prosjecima.

*Tabela 1 — Svjetski izvoz vinogradarskih proizvoda
1951—1968. godine*

Godina	Količina			Indeksi (1952 = 100)		
	Vino (000 hl)	Suho grožđe (000 t)	Stolno grožđe (000 t)	Vino	Suho grožđe	Stolno grožđe
1951.	16.200	220	210	86,4	68,7	85,0
1952.	18.750	320	247*	100,0	100,0	100,0
1953.	19.250	350	270*	102,6	109,4	109,3
1954.	24.070	356	345	128,4	111,2	139,6
1955.	27.680	329	355	147,6	102,8	143,7
1956.	25.655	315	442	136,8	98,1	178,9
1957.	28.750	355	397,5	152,3	110,9	160,9
1958.	28.380	309	528,5	151,4	96,5	213,9
1959.	25.454	325,9	528,1	135,7	101,8	213,8
1960.	28.452	364,7	562,7	151,7	113,9	227,8
1961.	28.006	350,9	617,9	149,7	104,6	250,2
1962.	29.195	398,6	761,8	155,7	124,5	308,4
1963.	23.810	405,6	730,6	126,9	126,7	295,7
1964.	26.369	330,8	732,6	140,6	103,4	296,5
1965.	26.143	376,8	969,5	139,4	117,7	392,5
1966.	27.870	413,1	793,7	148,6	129,1	321,3
1967.	24.612	406,1	806,5	131,3	126,9	326,5
1968.	24.310	397,2	781,4	129,6	124,1	316,3
Ø 1951/55.	21.191	315,4	284,0	100,0	100,0	100,0
Ø 1956/60.	27.308	333,4	491,5	128,8	105,7	173,1
Ø 1961/65.	26.651	373,2	756,3	125,7	118,3	266,3
Ø 1964/68.	25.861	384,7	816,7	122,0	121,9	287,6

* Ispravci autora prema korigiranim podacima za Europu.
Izvori: Statistika FAO-a.

S izuzetkom u 1953. godini, najniže indekse ima izvoz suhog grožđa, znatno veće ima izvoz vina, a najveće izvoz stolnog grožđa.

Dakle, svjetski izvoz vinogradarskih proizvoda od 1951. godine imao je tendenciju rasta, ali različitog po proizvodima. To je osim iz indeksa vidljivo i iz jednadžbi trendova i stopa rasta, koje na bazi apsolutnih veličina za razdoblje 1951—1968. godine glase:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Vino	$Y_c = 22.165,215 + 352,043 X$	1,42
Suho grožđe	$Y_c = 295,228 + 6,601 X$	1,92
Stolno grožđe	$Y_c = 221,075 + 40,599 X$	8,68

Ishodište = 1951. godina

Jedinica Y-a: vino = 1.000 hl, suho i stolno grožđe = 1.000 tona

Jedinica X-a = 1 godina

Svjetski izvoz vina po količini je najveći između vinogradarskih proizvoda, a u promatranom razdoblju prosječno je rastao za 352.043 hl ili po stopi od samo 1,42% godišnje. Izvoz suhog grožđa rastao je za 6.601 t ili po stopi od 1,92% godišnje, dok je izvoz stolnog grožđa rastao za 40.599 t ili po prosječnoj stopi čak od 8,68% godišnje, tj. 6,1 i 4,5 puta relativno brže od izvoza suhog grožđa.

Dakle, najbrže raste svjetski izvoz stolnog grožđa, dok su stope rasta izvoza vina i suhog grožđa niske. Pri tome postoje divergentna kretanja u stopama rasta izvoza vina i suhog grožđa do 1962. i od 1963. godine. Ove divergencije nisu, međutim, posljedica brzog rasta izvoza suhog grožđa, već padajućeg izvoza vina od 1963. godine, koji je uzrokovan smanjivanjem izvoza-uvoza na relaciji Alžir — Francuska. On se očituje u globalnim pokazateljima, ali nema šireg značenja. Naime, bez pada alžirskog izvoza i francuskog uvoza vina iz Alžira, ostali dio svjetskog izvoza vina raste brže od izvoza suhog grožđa. To potvrđuje i primjer Europe, a o toj bitnoj činjenici treba strogo voditi računa pri usmjeravanju jugoslavenskog vinogradarstva.

b) Tendencije i promjene u europskom vinogradarskom izvozu

Tendencije u europskom izvozu razlikuju se od svjetskih utoliko, što izvoz vina raste znatno brže od izvoza suhog grožđa, a zajedničko im je što najbrže raste izvoz stolnog grožđa. To je vidljivo iz podataka tabele 2.

Tabela 2 — *Europski izvoz vinogradaskrih proizvoda
1951—1968. godine*

Godina	Količina			Indeksi (1952 = 100)		
	Vino (000 l)	Suho grožđe (000 t)	Stolno grožđe (000 t)	Vino	Suho grožđe	Stolno grožđe
1951.	5.050	69	125	84,9	73,4	77,1
1952.	5.950	94	162*	100,0	100,0	100,0
1953.	6.600	112	180*	110,9	119,1	111,1
1954.	7.890	132	232	132,6	140,4	143,2
1955.	8.360	116	237	140,5	123,4	146,2
1956.	10.050	102	318	168,9	108,5	196,2
1957.	9.320	129	265	156,6	137,2	163,5
1958.	12.760	107	396	214,4	113,8	244,4
1959.	8.763	106	379,1	147,3	112,7	234,0
1960.	10.639	112,7	403,7	178,8	119,9	249,9
1961.	11.598	105,0	475,8	194,9	111,7	293,7
1962.	11.261	133,9	595,8	189,3	142,4	367,8
1963.	12.785	146,9	564,1	214,9	156,3	348,2
1964.	13.288	124,4	557,5	223,3	132,3	344,1
1965.	14.764	133,8	741,2	248,1	142,3	457,5
1966.	15.601	130,5	550,0	262,2	138,8	339,5
1967.	16.520	117,7	561,1	277,6	125,2	346,3
1968.	16.381	115,7	550,1	275,3	123,1	339,6
Ø 1951/55.	6.770	104,6	187,2	100,0	100,0	100,0
Ø 1956/60.	10.307	111,3	352,2	152,2	106,4	188,1
Ø 1961/65.	12.737	128,8	586,3	188,1	123,1	313,4
Ø 1964/68.	15.311	124,4	592,0	226,1	118,9	316,2

* Autorovi ispravci prema korigiranim podacima za Bugarsku.
Izvori: Statistika FAO-a.

Navedene promjene vidljive su iz indeksa na bazi 1952. godine, kao i iz jednadžbi trendova i stopa rasta izvoza po proizvodima za razdoblje 1951—1968. godine, koje glase:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Vino	$Y_c = 5.666,206 + 624,763 X$	6,40
Suho grožđe	$Y_c = 99,914 + 1,899 X$	1,66
Stolno grožđe	$Y_c = 140,787 + 31,114 X$	9,61

Ishodište = 1951. godina

Jedinica Y-a: vino = 1.000 hl, suho i stolno grožđe = 1.000 t

Jedinica X-a = 1 godina

Europski izvoz vina u prosjeku je rastao za 624.763 hl ili po stopi od 6,40% godišnje, što je više od svjetskog porasta 1,77 puta u apsolutnom i 4,5 puta brže u relativnom smislu. Europa tako postaje sve značajniji svjetski izvoznik vina, ali se taj izvoz uglavnom odvija unutar njenih granica, zbog čega je ona u sve većoj mjeri samodovoljna.

Suprotno vinu, europski izvoz suhog grožđa prosječno je rastao za samo 1.899 t ili po stopi od 1,66% godišnje, tako da je zauzimaio samo 28,7% svjetskog porasta, a stopa rasta bila je niža 1,1 puta.

Europski izvoz stolnog grožđa prosječno je rastao za 31.114 t godišnje, tako da je zauzimaio 76,6% prosječnog porasta svjetskog izvoza, dok je prosječna stopa njegova rasta iznosila 9,61%, tj. bila veća od svjetske 1,1 puta.

Tako je porast europskog izvoza stolnog grožđa bio glavni razlog porasta svjetskog izvoza.

Osnovna tendencija u europskom izvozu vinogradarskih proizvoda jednaka je tendenciji u svjetskom izvozu. To je tendencija najbržeg porasta izvoza stolnog grožđa.

II. OSNOVNE TENDENCIJE I PROMJENE U VINOGRADARSKOM IZVOZU GLAVNIH EUROPSKIH ZEMALJA

a) Tendencija u izvozu vina

Tendencije u izvozu vina glavnih europskih zemalja nisu jednake. U Francuskoj, Grčkoj, Italiji, Portugalu i Španjolskoj taj izvoz raste u cijelom poslijeratnom razdoblju. Iz djelomičnih podataka vidljivo je da jednaka tendencija postoji i u Bugarskoj. U Jugoslaviji, naprotiv, izvoz vina je rastao do 1958. godine, a zatim opada (tabela 3).

Međutim, i u zemljama s rastućim izvozom vina, porast nije jednak u apsolutnom i u relativnom smislu. To je vidljivo iz slijedećih pokazatelja:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Francuska	$Y_c = 1.290,826 + 183,393 X$	7,49
Grčka	$Y_c = 249,287 + 18,097 X$	4,84
Italija	$Y_c = 1.089,480 + 89,839 X$	5,28
Jugoslavija	$Y_c = 261,310 + 15,859 X$	4,25
Portugal	$Y_c = 1.139,159 + 80,844 X$	4,76
Španjolska	$Y_c = 941,021 + 93,102 X$	5,97

Ishodište = 1951. godina
Jedinica Y-a = 1.000 hl
Jedinica X-a = godina

*Tabela 3 — Izvoz vina iz glavnih europskih zemalja
1951—1968. godine*

(000 hl)

Godina	Francuska	Grčka	Italija	Jugoslavija	Portugal	Španjolska
1951.	1.354	221	980	151,2	1.196	923
1952.	1.479	184	1.223	69,2	1.173	894
1953.	1.679	255	1.207	99,4	1.067	1.032
1954.	1.639	283	1.179	159,5	1.295	1.548
1955.	1.831	282	1.186	254,6	1.627	1.190
1956.	2.951	258	1.884	470,5	1.856	1.413
1957.	1.771	261	1.900	668,9	1.008	1.481
1958.	1.804	1.794	1.849	853,3	2.286	3.272
1959.	2.084	107	1.759	432,6	1.582	1.349
1960.	3.282	125	1.936	543,1	1.605	1.200
1961.	4.113	219	1.926	388,7	1.633	1.530
1962.	3.528	252	2.117	502,0	1.502	1.769
1963.	4.358	330	2.283	434,6	1.748	1.885
1964.	3.688	269	2.130	496,1	2.276	2.013
1965.	4.045	475	2.411	431,8	2.456	2.185
1966.	3.880	566	2.343	399,0	2.776	2.436
1967.	4.188	556	2.387	450,7	2.569	2.667
1968.	3.620	819	2.656	325,0	2.419	2.396

Izvori: Statistika FAO-a i Statistika vanjske trgovine SFR Jugoslavije.

Najveći apsolutni i relativni porast izvoza vina ima Francuska. Samo je njena stopa veća od europske, a njen prosječni apsolutni porast iznosio je 33,7% porasta europskog izvoza vina.

Iza Francuske slijedi Španjolska, čiji je prosječni porast izvoza vina iznosio 93.102 hl ili 5,97% godišnje, treća je Italija, na četvrtom mjestu po apsolutnom porastu izvoza vina je Portugal, a po stopi rasta Grčka, dok je Jugoslavija imala najmanji apsolutni i relativni porast između svih promatranih zemalja. To vrijedi ako se analizira cijeli uzeti niz, dok je tendencija jugoslavenskog izvoza od 1958. godine u stvari suprotna tendencijama u ostalim europskim zemljama, jer od tada ona ima negativnu stopu rasta. To je posljedica, u prvom redu, neusklađenosti jugoslavenskog vinogradarstva sa zahtjevima vanjskog tržišta, a ne stvaranja gospodarsko-političkih skupina. To potvrđuju tendencije kretanja izvoza vina u Portugalu, Španjolskoj, pa i u Grčkoj. Navedena neusklađenost jugoslavenskog izvoza vina vidljiva je i iz petogodišnjih prosjeka i na bazi njih određenih indeksa u usporedbi s istim pokazateljima za druge zemlje (tabela 4).

Dok je u svim ostalim analiziranim zemljama i u Europi u cjelini, izvoz vina nakon 1956/60. godine rastao, u Jugoslaviji je opadao, što je naročito uočljivo iz indeksa, koji su samo u Jugoslaviji manji od 100, tj. od baznog.

*Tabela 4 — Prosječni izvoz vina iz glavnih europskih zemalja
1951/55—1964/68. godine*

Zemlja	1951/55.	1956/60.	1961/65.	1964/68.
Količina (000 hl)				
Francuska	1.596	2.234,3	3.964,4	3.884,3
Grčka	245	(186,3)*	309,0	537,0
Italija	1.155	1.865,5	2.173,2	2.385,4
Jugoslavija	146,8	593,7	444,0	420,5
Portugal	1.264	1.827,4	1.922,7	2.499,2
Španjolska	1.117	1.743,1	1.864,5	2.339,4
Europa	6.770	10.307	12.737	15.311

Indeksi (1956/60 = 100)

Francuska	79,4	100,0	176,6	173,8
Grčka	(131,5)	100,0	(165,8)	(288,2)
Italija	61,9	100,0	116,5	127,8
Jugoslavija	24,7	100,0	74,8	70,8
Portugal	74,6	100,0	105,2	136,7
Španjolska	67,5	100,0	106,9	134,2
Europa	65,6	100,0	123,6	148,5

* Četverogodišnji prosjek.

Dakle, dok izvoz vina u svim glavnim europskim zemljama ima stalnu i dugoročnu tendenciju rasta, tendencija u jugoslavenskom izvozu od 1958. (1956/60) godine bitno odudara.

Najveći apsolutni i relativni porast izvoza vina imaju Francuska i Španjolska, tj. zemlje koje su posebno reguliranim režimom sadnje usmjerile razvoj vinogradarstva u skladu sa zahtjevima vanjskog tržišta. To ujedno znači da je za usklađivanje sa zahtjevima vanjskog tržišta potrebno aktivno usmjeravanje vinogradarstva, poštivajući pri tome sve razvijeniju međunarodnu podjelu rada.

b) Tendencije u izvozu stolnog grožđa

Izvoz stolnog grožđa također raste u svim glavnim vinogradarskim zemljama Europe, ali različito u apsolutnom i relativnom smislu (tabela 5). Najveću količinu stolnog grožđa izvoze Italija, Bugarska i Španjolska. Francuska

Tabela 5— Izvoz stolnog grožđa iz glavnih europskih zemalja
1951—1968. godine

	Bugar- ska	Fran- cuska	Grčka	Italija	Jugo- slavija	Špa- njolska
1951.	7,0	26,8	6,9	41,1	9,4	24,2
1952.	44,9*	29,4	4,2	36,5	8,1	30,4
1953.	50,0*	29,5	9,4	38,1	7,3	35,9
1954.	43,5	41,0	16,7	60,8	4,9	47,9
1955.	30,8	39,5	10,6	85,3	6,2	43,5
1956.	52,7	23,7	15,2	128,8	6,0	63,0
1957.	46,3	9,9	19,9	96,6	10,9	50,3
1958.	94,4	9,8	13,6	170,7	10,7	46,2
1959.	89,2	30,5	18,1	120,6	11,4	56,9
1960.	77,0	43,6	7,3	152,6	9,1	62,3
1961.	116,3	14,9	23,2	169,9	6,0	91,8
1962.	170,4	63,6	23,9	185,5	12,4	52,7
1963.	202,4	21,5	12,6	162,1	12,3	71,4
1964.	107,5	28,8	14,4	213,8	16,7	102,0
1965.	259,5	41,2	27,2	215,9	15,4	102,9
1966.	87,9	52,2	18,9	240,2	5,8	83,9
1967.	79,3	45,8	18,8	264,8	5,3	81,9
1968.	80,6	28,1	27,3	216,5	6,0	124,5

* Ispravci autora.
Izvori: Statistika FAO-a i Statistika vanjske trgovine SFR Jugoslavije.

i Grčka su maleni izvoznici, a najmanji izvoz ima Jugoslavija. Velike razlike postoje i u prosječnom apsolutnom i relativnom porastu izvoza po zemljama, kao što je vidljivo iz ovih pokazatelja:

	Jednadžba trenda	Stopa rasta (%)
Bugarska	$Y_c = 29,436 + 7,267 X$	10,18
Francuska	$Y_c = 25,632 + 0,774 X$	2,46
Grčka	$Y_c = 8,480 + 0,886 X$	6,19
Italija	$Y_c = 33,882 + 13,006 X$	12,60
Jugoslavija	$Y_c = 8,000 + 0,130 X$	1,44
Španjolska	$Y_c = 26,096 + 4,588 X$	8,47

Ishodište = 1951. godina

Jedinica Y-a = 1.000 t

Jedinica X-a = 1 godina

Najveći prosječni apsolutni porast i najveću stopu rasta izvoza stolnog grožđa ima Italija, druga je Bugarska s većom stopom rasta od prosječne europske. Treća je Španjolska, a visoku stopu rasta izvoza ima i Grčka. Francuska, naprotiv, daleko zaostaje (prema apsolutnom porastu čak iza Grčke), dok se na posljednjem mjestu i po apsolutnom i po relativnom porastu izvoza stolnog grožđa nalazi Jugoslavija. Njena stopa rasta od samo 1,44% je 6,67 puta niža od prosječne europske.

Doda li se tome da je jugoslavenski izvoz najmanji i po količini, postaje očigledna suštinska neusklađenost našeg izvoza stolnog grožđa s tendencijama u ostalim glavnim europskim vinogradarskim zemljama.

Usporede li se stope rasta izvoza vina sa stopama rasta izvoza stolnog grožđa po zemljama, dolazi se do slijedećih rezultata:

Bugarska naglo povećava izvoz stolnog grožđa, ali se iz podataka za posljednje godine može zaključiti da brzo povećava i izvoz vina (u prosjeku 1965/68. godine izvoz vina iz Bugarske iznosio je 1.414.200 hl, dok je izvoz iz Jugoslavije iznosio samo 401.620 hl ili 27,40% bugarskog, ali za izvoz vina iz Bugarske za cijelo analizirano razdoblje nema podataka, tako da nije moguća odgovarajuća potpuna usporedba) tj. njeno vinogradarstvo je u velikoj mjeri upućeno na izvoz, i to na izvoz stolnog grožđa i vina. Bugarska također postaje sve veći izvoznik pića na bazi vina i od vina.

Francuska ima najveći izvoz vina i najveću stopu njegova rasta, dok je izvoz stolnog grožđa malen i veoma sporo raste. Francuska je, dakle, sve više orijentirana na izvoz vina. To i objašnjava njenu proizvodnu orijentaciju određenu još 1953. godine u korist visokokvalitetnih i kvalitetnih vina zaštićenog porijekla i kvalitete, s kojima je stekla svjetsku reputaciju.

Grčka ima relativno malen izvoz vina i stolnog grožđa, ali oni rastu, a stopa rasta izvoza stolnog grožđa veća je od stope rasta izvoza vina. Zato je ona, međutim, najveći europski proizvođač i izvoznik suhog grožđa (u prosjeku 1965/68. godine izvoz suhog grožđa iz Grčke iznosio je 117.455 t ili 94,4% europskog izvoza). Ta je zemlja, dakle, orijentirana na izvoz suhog grožđa, dok je izvoz vina i stolnog grožđa sekundaran, ali ipak brže povećava izvoz stolnog grožđa.

Italija je na trećem mjestu po izvozu vina, ali s visokom stopom njegova rasta, ujedno je najveći izvoznik stolnog grožđa, kojega više nego dvostruko brže povećava. Italija se, dakle, sve više orijentira na izvoz stolnog grožđa, ali ne zanemareju ni izvoz vina.

Portugal je isključivo orijentiran na izvoz vina, koji je ionako velik i još raste, dok Španjolska ima velik i po stopi rasta drugi po redu najbrže rastući izvoz vina, uz također velik i još brže rastući izvoz stolnog grožđa. U tom pogledu orijentacija Španjolske slična je orijentaciji Italije.

Po tendencijama izvoza vina i stolnog grožđa između svih glavnih vinogradarskih zemalja Europe bitno odudara Jugoslavija. Njen izvoz, koji je ionako malen, ima i najniže stope rasta od 1951. do 1968. godine, a izvoz vina od 1958. godine i opada. To znači da je jugoslavensko vinogradarstvo općenito u maloj mjeri upućeno na vanjsko tržište i da proizvodna i izvozna politika nisu aktivne ni usklađene s razvojem tog tržišta, kao i s rezultatima i nastojanjima drugih zemalja.

III. ZAKLJUČCI

U svjetskom i europskom vinogradarskom izvozu zibvaju se značajne promjene, ako se on uspoređuje po proizvodima. Temeljne promjene i tendencije jesu:

a) od 1951. do 1968. godine najbrže je rastao svjetski izvoz stolnog grožđa (8,68%), dok je izvoz suhog grožđa rastao samo za 1,92%, a izvoz vina za 1,42% prosječno godišnje. Do 1962. godine svjetski izvoz vina rastao je, međutim, brže od izvoza suhog grožđa. Promjene u izvozu vina, koje su od tada nastale, nisu rezultat općih promjena u svjetskom izvozu, već su prvenstveno uzrokovane padom alžirskog izvoza i francuskog uvoza vina iz Alžira te imaju usko regionalno značenje, iako se ispoljavaju na globalne pokazatelje.

b) U europskom izvozu u istom razdoblju također je najbrže rastao izvoz stolnog grožđa (9,61%), zatim izvoz vina (6,40%), a najsporije izvoz suhog grožđa (1,66%) godišnje.

Dakle, u svjetskom i europskom izvozu najbrže raste izvoz stolnog grožđa.

c) Izvoz vinogradarskih proizvoda iz glavnih europskih zemalja različit je po volumenu i različito se povećava, u čemu se ispoljava sve jača međunarodna podjela rada.

Izvoz vina najbrže raste u Francuskoj, Španjolskoj i Italiji, a izvoz stolnog grožđa u Italiji, Bugarskoj i Španjolskoj.

Iz usporedbe volumena i stopa rasta izvoza vina i stolnog grožđa vidljivo je da je Bugarska velik izvoznik obiju proizvoda, s veoma visokom stopom rasta izvoza stolnog grožđa, da je Francuska sve više orijentirana na izvoz vina, uz veoma malen i sporo rastući izvoz stolnog grožđa, dok je Grčka pretežno orijentirana na izvoz suhog grožđa, dok je izvoz vina i stolnog grožđa malen i sekundaran, ali izvoz stolnog grožđa raste brže od izvoza vina, da je Italija velik izvoznik vina, koji osim toga znatno raste, ali sve više orijentirana na izvoz stolnog grožđa, koji raste još brže, jednako je orijentirana i Španjolska, dok je Portugal isključivo orijentiran na izvoz vina. Tako se u proizvodnji i izvozu vinogradarskih proizvoda vrši sve veća specijalizacija između zemalja.

d) Najnepovoljnije tendencije kretanja izvoza vina i stolnog grožđa ima Jugoslavija, koja kod ionako najmanjeg izvoza ima i najniže stope njegova rasta, njen izvoz vina od 1958. godine osim toga opada, dok izvoz stolnog grožđa adekvatno ne raste. U tom smislu može se reći da jugoslavenski vinogradarski izvoz u stvari samo vegetira, tj. da nije aktivno usmjeren i usklađivan s tendencijama na vanjskom tržištu.

Stoga se u svoj svojoj ozbiljnosti postavlja pitanje određivanja proizvodne i izvozne orijentacije jugoslavenskog vinogradarstva, koje do sada nije još ni načeto, pri čemu treba uvažavati sve relevantne činioce, posebno osnovne promjene i tendencije u europskom i svjetskom vinogradarskom izvozu i sve veću specijalizaciju između vinogradarskih zemalja. U protivnom će ono i dalje ostati prepušteno stihiji, a njegov izvoz samo vegetiranju.